

* Zaburzenia metabolizmu aminokwasów i białek

Mateusz Mieczkowski

* „Rzadkie, sieroce czy wręcz lekceważone - tak określa się tę grupę schorzeń. Lekarze pierwszego kontaktu nie wiedzą o nich lub też nie pamiętają, bo na studiach zetknęli się z nimi przelotnie raz czy dwa. Poza tym objawy są nietypowe, dziwne. I dlatego zdarza się na przykład, że dziecku stawia się diagnozę mózgowego porażenia dziecięcego i mija kilkanaście lat, zanim ktoś zorientuje się, że dziecko cierpi na zupełnie inne schorzenie, najczęściej o podłożu genetycznym”

* Wojciech Moskal „Gazeta Wyborcza”

* Typowe pierwsze objawy:

- Ostra śpiączka/ataksja/encefalopatia
- Ostre pogorszenie stanu ogólnego bez wyraźniej przyczyny
- Niezdiagnozowane postępujące objawy neurologiczne
- Niezdiagnozowane schorzenie wieloukładowe
- Kwasica o niewyjaśnionej przyczynie
- Ketonuria u noworodka
- Hipoglikemia
- Hiperamonemia

* Wiek wystąpienia objawów:

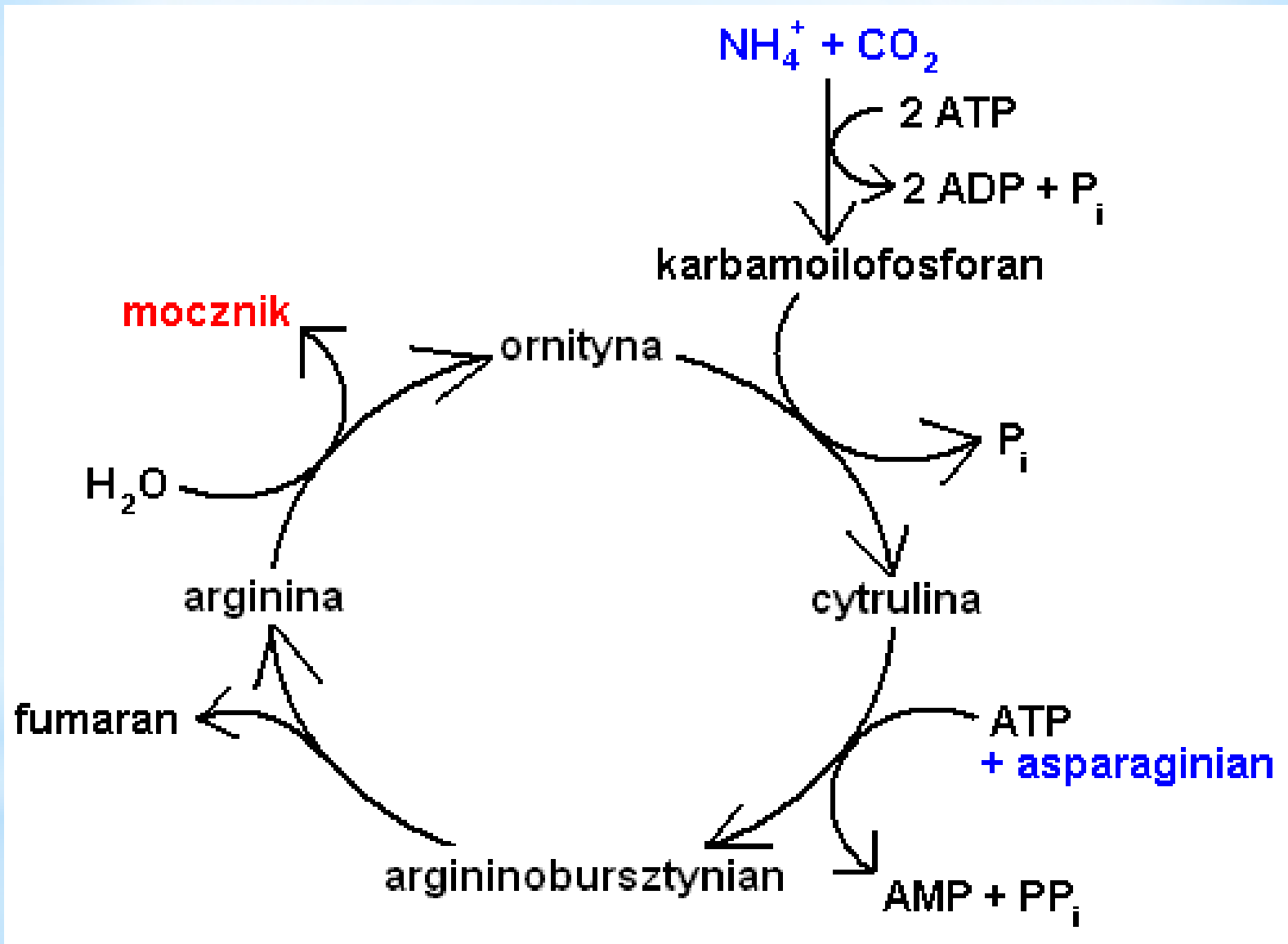
- Zwykle bezobjawowe przy urodzeniu i w pierwszych dniach życia
- Okres noworodkowy
- Okres późnoniemowlęcy
- Okres dojrzewania

*Zasady długotrwałego leczenia

- 1) Dieta - ograniczyć białko ale i nie „przeleczyć”, bo uruchamia katabolizm
- 2) Swoiste leki detoksyfikujące
- 3) Swoiste Witaminy i kofaktory
- 4) Podawać karnitynę tam gdzie akumulacja estrów CoA np. acyduria
- 5) Monitorować wzrost systematycznie
- 6) Monitorować systematycznie wyniki badań laboratoryjnych

* Zaburzenia detoksykacji amoniaku

- * Defekty cyklu mocznikowego
- * Najczęściej występujące wady metaboliczne (1:8000)
- * Pierwsze objawy w każdym wieku i łatwe do rozpoznania
- * Encefalopatia o niejasne przyczynie -> analiza amoniaku

* Objawy

* Noworodki:

- gwałtowne objawy w pierwszych dniach życia po krótkim okresie bezobjawowym
- senność
- niechęć do jedzenia,
- hiperwentylacja,
- drgawki,
- encefalopatia z pogłębiającą się śpiączką,
- niestabilność temp,
- zniknięcie odruchów,
- krwawienie wewnątrzczaszkowe związane z zaburzeniami krzepnięcia

*Niemowlęta i dzieci:

- zahamowanie rozwoju fizycznego,
- trudność w karmieniu,
- wymioty,
- przewlekłe objawy neurologiczne,
- epizody encefalopatii z sennością,
- ataksja,
- drgawki

* Młodzież i dorośli:

- przewlekłe objawy neurologiczne lub psychiatryczne,
- zaburzenia zachowania, orientacji,
- śpiączka, psychoza,
- nawracająca encefalopatia zwykle w związku z dużą podażą białka, stanami katabolizmu lub stresem

* Wyniki; wartości docelowe:

* $\text{NH}_3 < 80 \mu\text{mol/l}$

* Kwas orotowy $< 10 \text{ mmol/mol}$ kreatyniny

* Gln $< 800\text{-}1000 \mu\text{mol/l}$ (w czasie leczenia fenylomaślanem Na)

* Gly $100\text{-}150 \mu\text{mol/l}$ (w czasie leczenia benzoosanem Na)

* Arg $80 - 150 \mu\text{mol/l}$

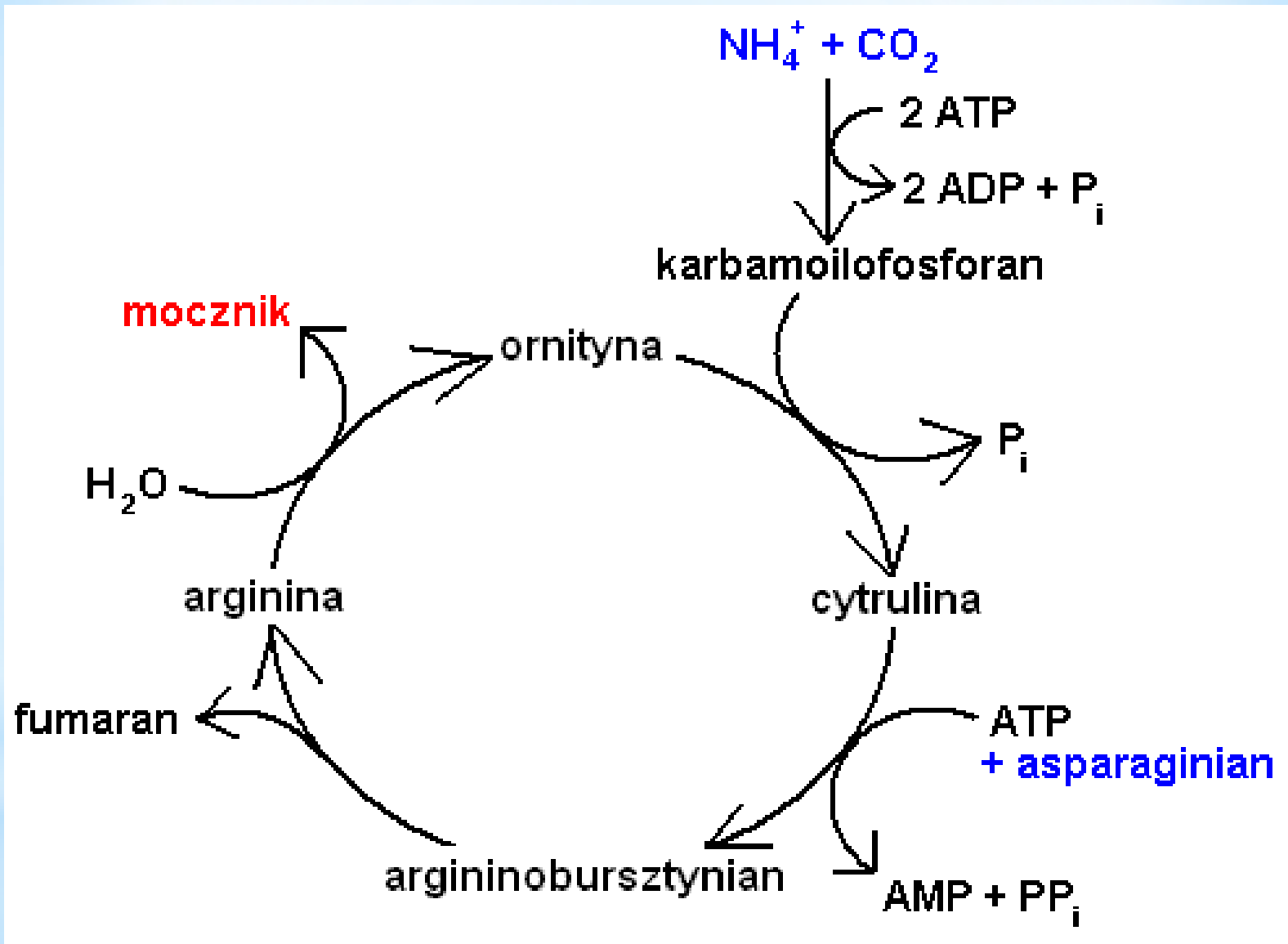
* Niezbędne AA - uwaga przy leczeniu fenylomaślanem

* Ile > 25 Thr $> 100 \mu\text{mol/l}$

* Unikać hipokaliemii

* Najczęstsze defekty:

- a) Deficyt transkarbamyłazy ornityny (OTC)
- b) Deficyt syntazy karbamylofosforanu I (CPS1)
- c) Cytrulinemia typu I (enzym: syntaza argininobursztynianu ASS)
- d) Acyduria argininobursztynowa (e: liaza argininobursztynianu ASL)
- e) Argininemia (e: arginaza)
- f) Zespół HHH (hiperamoniemia, hiperornitynemia, homocytrulinuria) - zaburzenie transportu ornityny między cytoplazmą i mitochondrium
- g) Deficyt syntazy N-acetyloglutaminianu
- h) Cytrulinemia typu II (e: deficyt cytryny)
- i) Lizynuryczna nietolerancja białka (zaburzony transport AA dwuzasadowych)
- j) Hiperprolinemia

* Leczenie długoterminowe:

- Utrzymywać stan anaboliczny, obniżyć podaż białka, podać argininę, usunąć amoniak, podać witaminy i pierwiastki, karnityna jeśli nisko, rozważyć laktulozę która wiąże amoniak pochodzenia jelitowego

* W stanach ostrych:

- Zahamowanie podaży białka, usunąć amoniak lekami, uzupełnić metabolity pośrednie cyklu mocznikowego (arginina i cytrulina), podanie karnityny, podaż płynów aby więcej usunąć

- pierwszy wlew: glukoza, chlorowodorek argininy, benzoetan-Na lub fenylomaślan-Na, karnityna, Ondansetron (Zofran) ale przytomny musi być pacjent

* Klasyczne acydurie organiczne

- * Zaburzenia metabolizmu pośredniego z charakterystycznym gromadzeniem kwasów karboksylowych wykrywalnych w analizie GC/Ms moczu
- * Najważniejsze związane są z zaburzeniami metabolizmu aminokwasów rozgałęzionych

*Objawy:

1) Postać noworodkowa:

- encefalopatia metaboliczna typu intoksykacji,
- senność,
- trudności w karmieniu,
- odwodnienie,
- osiowa hipotonia/hipertonia kończyn,
- ruchy miokloniczne,
- zaburzenia regulacji neurowegetatywnej -> obrzęk mózgu, śpiączka, senność i ataksja,
- niewydolność wielonarządowa,
- niezwykley zapach

2) Postać przewlekła przerywana:

- Nawracające epizody kwasicy ketonowej ze śpiączką
- Senność i ataksja
- Ogniskowe objawy neurologiczne
- Stupor -> coma,
- Zespół Reye'a

3) Postać przewlekła postępująca:

- Zaburzenie rozwoju fizycznego
- Przewlekłe wymioty
- Anoreksja
- Osteoporoza
- Hipotonia
- Opóźnienie psychomotoryczne
- Nawracające infekcje

* Wyniki laboratoryjne:

- ketoza/kwasica ketonowa
- Wzrost mlecza
- Wzrost NH_3
- Hipoglikemia lub hiper
- Neutropenia
- Trombocytopenia
- Spadek wapnia

*Najczęstsze przypadki:

- a) Acyduria propionowa PA (e: karboksylaza propionylo-CoA - enzym biotyno zależny)
- b) Acyduria metylomalonowa MMA (e: mutaza metylomalonylo-CoA MCM - enzym B12 zależny)
- c) Acedia izowalerianowa IVA (e: dehydrogenaza izowalerlo CoA IVD - enzym FAD zależny)
- d) Acydurie 3-metyloglutakonowa MGA (grupa zaburzeń z wydzielaniem kwasu 3-metyloglutakonowego)
- e) 3 - metylokrotonyloglicynuria (e: karboksylaza 3-metylokrotonylo-CoA, najczęstsza, małe odchylenia)
- f) Deficyt dehydrogenaz acylo-CoA
- g) Deficyt karboksylaz
- h) Deficyt liazy HMG - CoA
- i) Deficyt 3-oksotiolazy

*Leczenie:

a) ostre: przerwać stan kataboliczny, poprzez podaż dużych dawek glukozy we wlewie, przeciwdziałać kwasicy, usunąć toksyny, podać karnitynę

b) długotrwałe: dieta- ograniczenia białka, suplementacja aminokwasów niezwiązanych z defektem, sole mineralne, witaminy, pierwiastki, karnityna

Powikłania: demielinizacja, nekroza mózgu, zapalenie nerek, zapalenie trzustki, dermatozy, osteoporoza, kardiomiopatia

* Mózgowe acydurie organiczne

- * Objawy mózgowe bez obecności wyraźnych odchyłeń w podstawowych badaniach laboratoryjnych (kwasica, hipoglikemia)
- * Swoiste metabolity (kwasy organiczne) występują w moczu ale bardzo ograniczone

*Objawy:

- postępująca ataksja,
- objawy pozapiramidowe,
- ostra metaboliczna encefalopatia,
- encefalopatia z padaczką,
- ruchy miokloniczne,

Objawy neuroradiologiczne

- postępująca demielinizacja
- Ograniczony zanik mózgu
- Anomalie jąder podstawy
- Zmiany we wzgórzu, opuszce, pniu i podwzgórzu

*Najczęstsze:

- a) Acyduria glutarowa typu I GA1 (e: dehydrogenaza glutarylo-CoA GCDH w metabolizmie LYS/TRP)
- b) Deficyt dehydrogenazy 2-metylo-3-hydroksybutyrylo-CoA (semi dominujące)
- c) Choroba Canavan (e: liaza acetyloasparaginianu)
- d) Acyduria L-2-hydroksyglutarowa
- e) Encefalopatia etylomalonylowa (autosomalne recesywne, gen ETHE1)

* Zaburzenia metabolizmu kwasów rozgałęzionych

- * Są to aminoacydopatie! Brak nagromadzenia pochodnych CoA
- * Kwasica i hiperamonemia nie są swoiste

*Choroba syropu klonowego (MSUD)

- Kompleks dehydrogenazy rozgałęzionych alga-
oksokwasów
- Dziedziczenie recesywne; 1:200000
- a) Postać ciężka - postępująca encefalopatia od 3-5
dnia życia, senność, problemy z karmieniem,
bezsenna, obrzęk mózgu, śpiączka
- b) Postać łagodna - opóźnienie psychoruchowe,
faliste, postępujące uszkodzenie neurologiczne,
nawracająca dekompensacja z ketoacydozą
- Zapach moczu może mieć zapach syropu klonowego
- Szukamy w osoczu podwyższonej Val, Leu, Ile,
alloizoleucyny
- W moczu wzrost rozgałęzionych oksy- i
hydroksykwasów

*Leczenie

- a) Ostre - glukoza + insulina i. v.; zwiększyć anabolizm białek (unikać wtórnego niedoboru Ile i Val), transfuzja wymienna/dializa
- b) Długotrwałe - dieta, rozważyć próbę leczenia tiaminą przez 3 tyg.

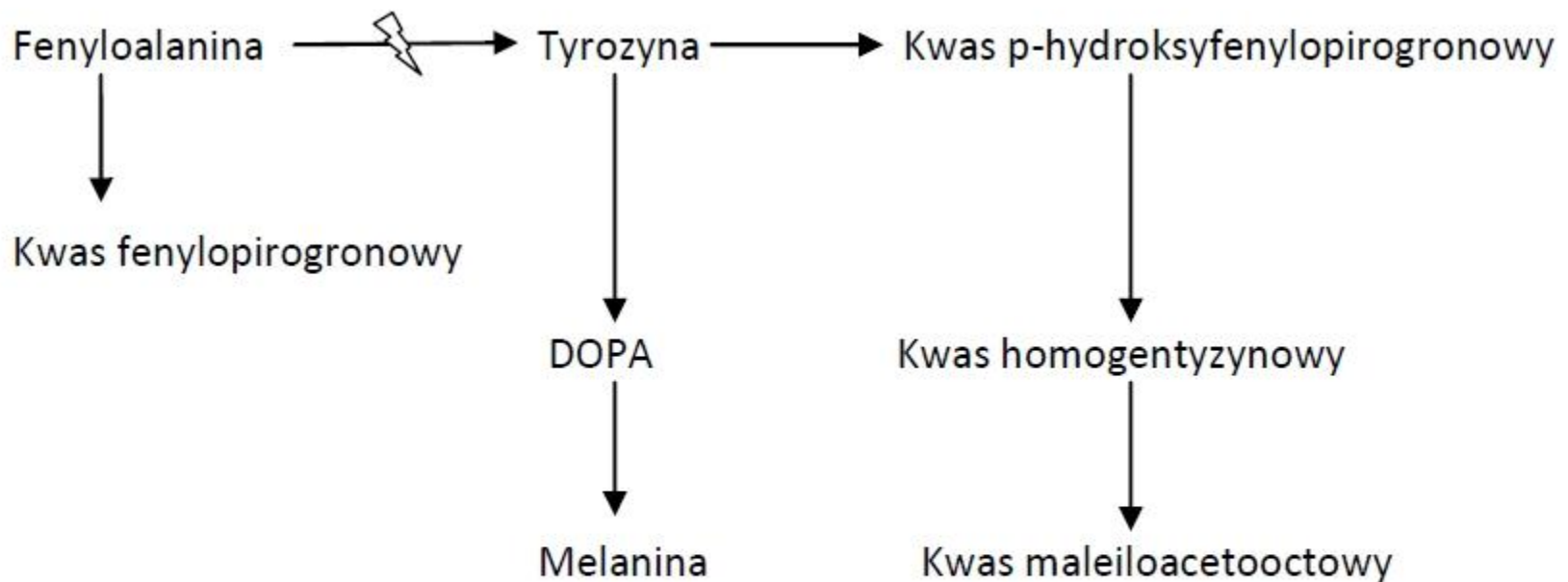
- Rokowanie korzystne o ile leczenie rozpoczęte przed 5 d.ż i ściśle przestrzegane
- Granice optymalne w czasie leczenia:

Leu 100 - 250 $\mu\text{mol/l}$

Ile 50 - 150

Val 150 - 250

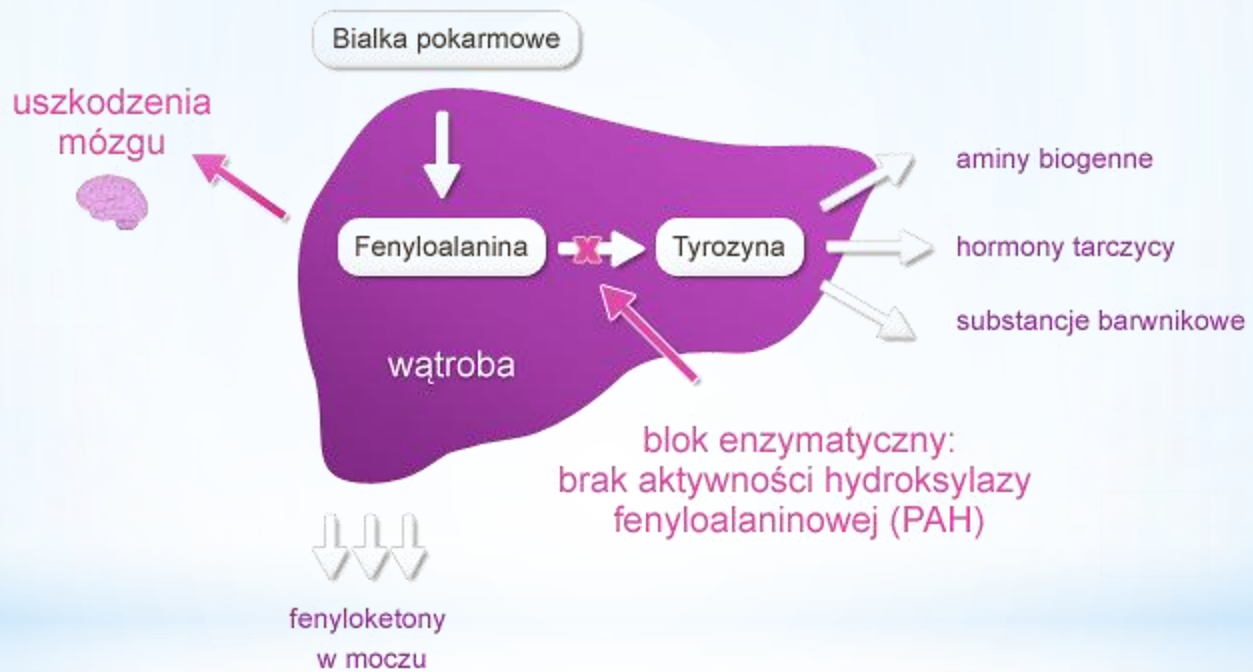
***Zaburzenia
metabolizmu
fenyloalaniny i
tyrozyny**

 oznacza przerwanie szlaku syntezy i wystąpienie jednostki klinicznej fenylketonurii

* Fenyloketonuria (PKU)

- * Pierwsza zidentyfikowana choroba neurogenetyczna (1934)
- * Pierwsza skutecznie leczona wada metabolizmu (dieta Bickel'a 1953)
- * Pierwszy raz wprowadzony noworodkowy skrining populacyjny (sucha kropla krwi: Guthrie 1963)
- * E: hydroksylaza fenyloalaniny (PAH)
- * Średnio - 1:8000

*Warianty:

- a) PKU: wymaga diety (różnice w ciężkości choroby zależne od tolerancji Phe - różnice w krajach)
- b) MHP: łagodna hiperfenyloalaninemia - nie wymaga diety.
- c) PKU BH4 wrażliwa - podanie Bh4 wystarczy
- d) Matczyna PKU -u ciężarnych kobiet gdzie Phe > 360 $\mu\text{mol/l}$ - ścisła dieta

Diagnostyka:

- Skrining noworodkowy (bibuła testowa)
- Phe wzrost, spadek Tyr w osoczu

* Objawy w nieleczonej chorobie:

- Ciężkie uszkodzenie mózgu z opóźnieniem umysłowym
- Drgawki
- Spastyczność

* Leczenie:

- Dieta z ograniczeniem Phe
- Suplementacja aminokwasów niezbędnych i pierwiastków śladowych (różnice w krajach)

*Tyrozynemia typu I

* E: liaza fumaryloacetooctanu (Nie przechodzi w fumaran i acetoactan)

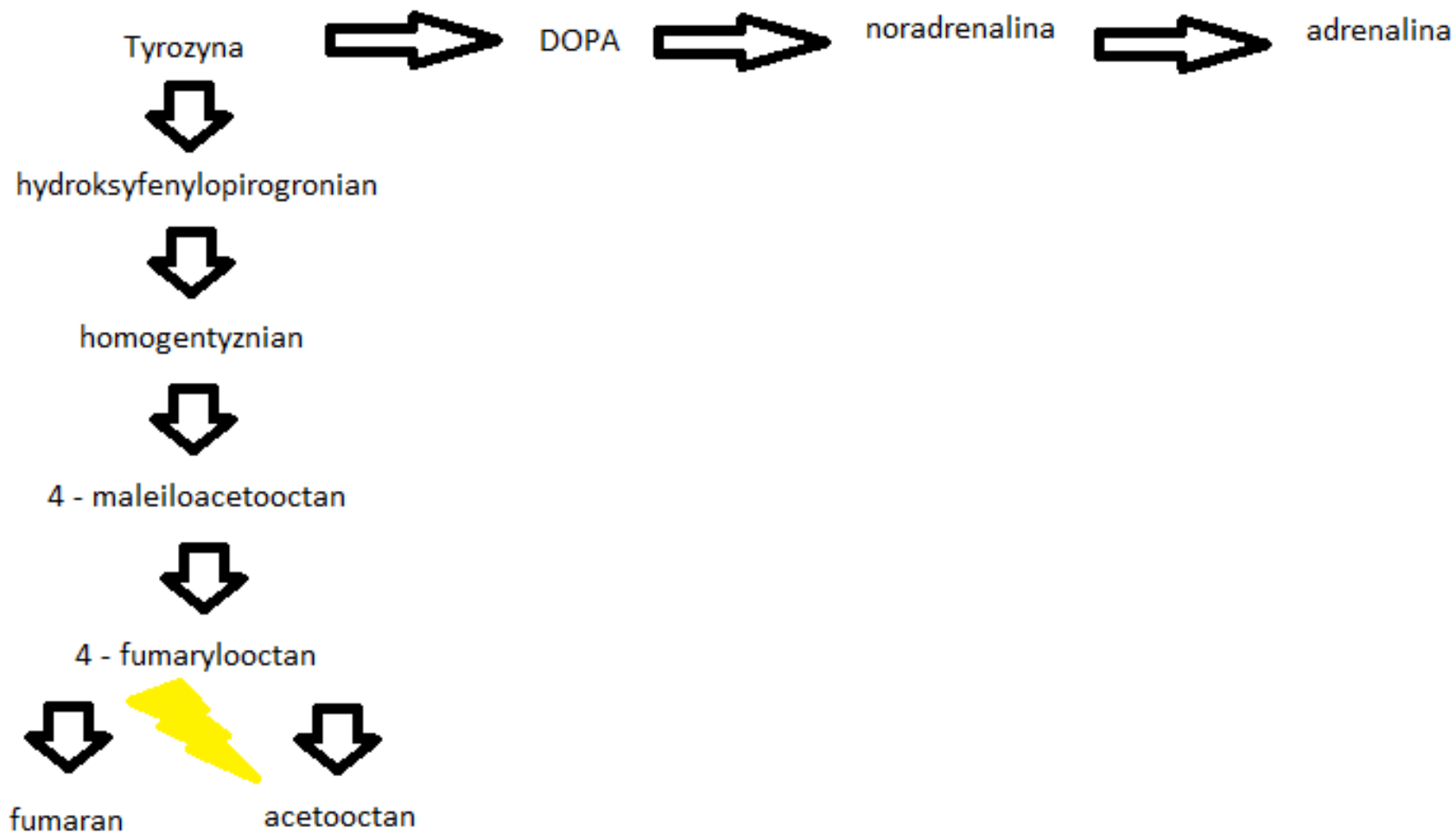
* Objawy:

Ostre:

- Wymioty, ciężka niewydolność wątroby
- Krwawienia
- Posocznica
- Hipoglikemia
- Zespół Fanconi'ego

Przewlekłe:

- hepatomegalia, marskość
- Neuropatia, tubulopatia, kryzys neurologiczny (wzrost
- Opóźnienie wzrastania, krzywice

* Leczenie

- Nityzynon (inhibitor dioksygenazy 4-fenylopirogornianu).
- Dieta z ograniczeniem Phe i Tyr

Warto sprawdzać przy: chorobach wątroby, szczególnie hepatitis neonatalis, defektach łańcucha oddechowego, nietolerancji fruktozy i zaburzenia kwasów żółciowych

Diagnostyka:

W moczu wzrost: bursztynyloacetonu, kwas aminolewulinowy i 4-fenylopo pochodnych.

W osoczu wzrost: Tyr, Met, alfa - fetoproteina

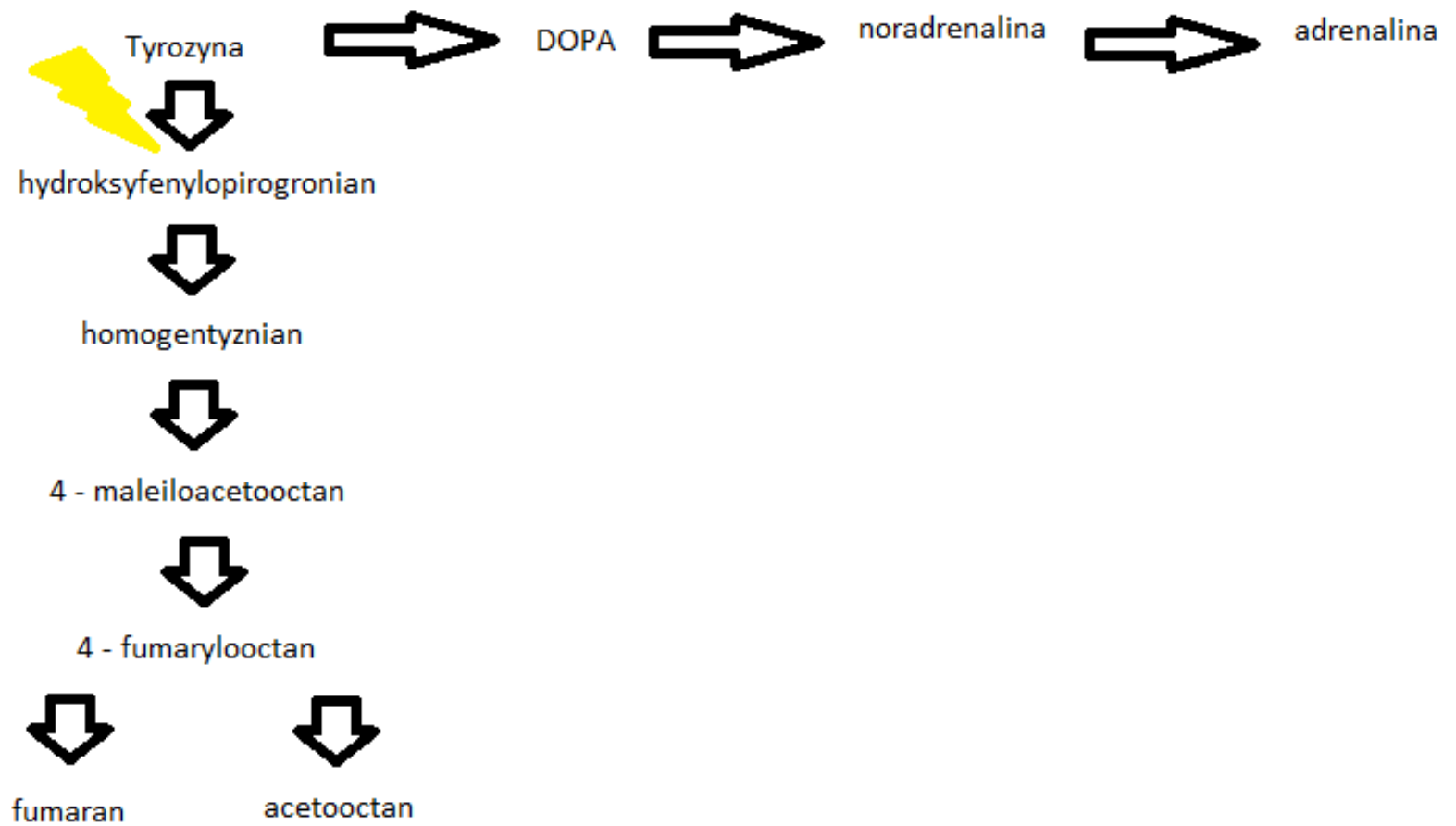
Powikłania: wczesne leczenie = brak.

Carcinoma hepatocelulare, niewydolność nerek

*Tyrozynemia typu II

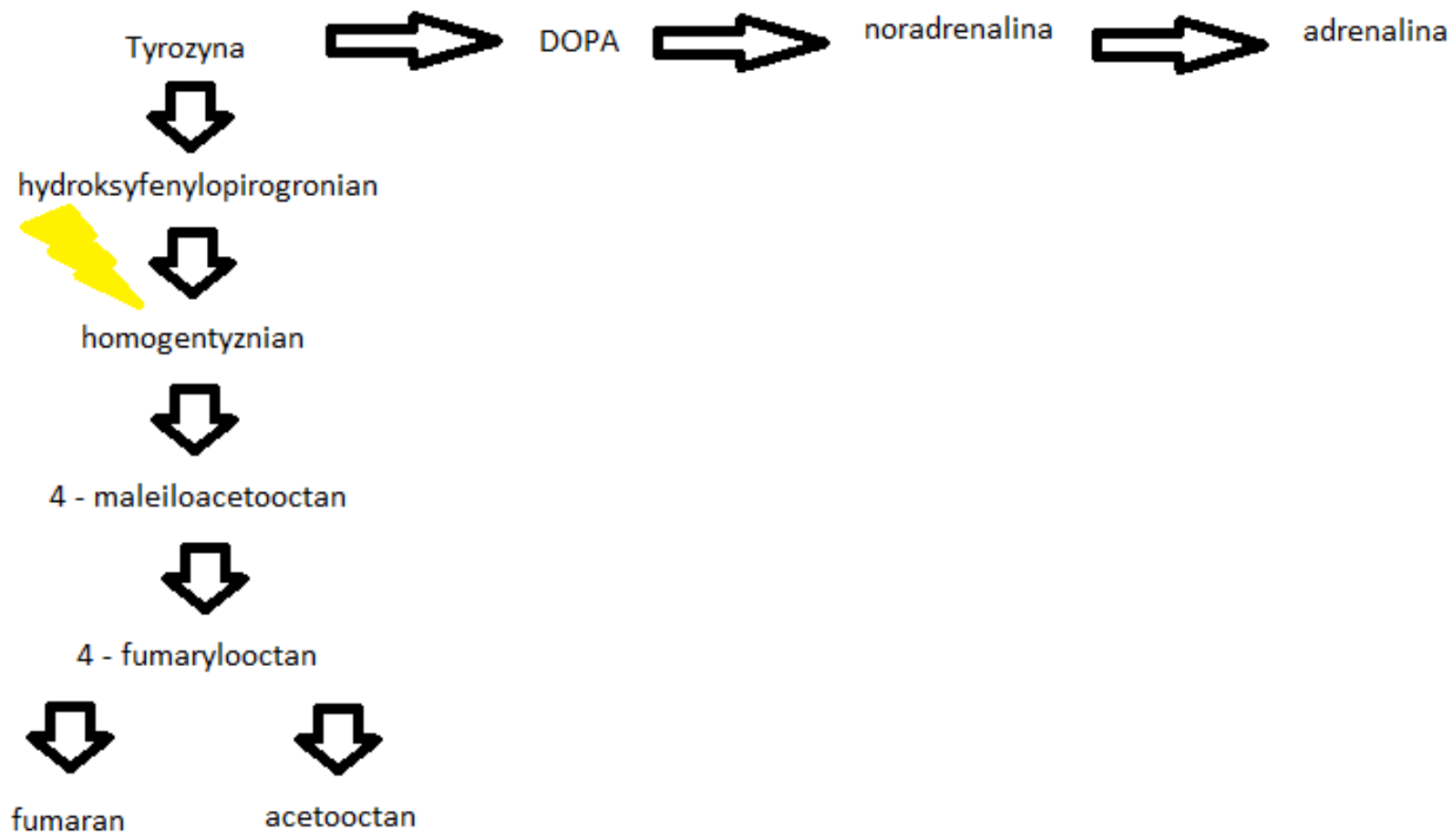
- * E: cytozolowa aminotransferaza tyrozyny
- * Utrudnia przejście tyrozyny w hydroksyfenylopirogronian
- * Objawy: uszkodzenia rogówki, fotofobia, hiperkeratoza stóp i dłoni, łagodne opóźnienie umysłowe
- * Leczenie - dieta z ograniczeniem Tyr i Phe
- * Diagnostyka - wzrost w osoczu Phe i Tyr (dużo); w moczu 4-fenylopirogronian/-mleczan/-octan

*Tyrozynemia typu III

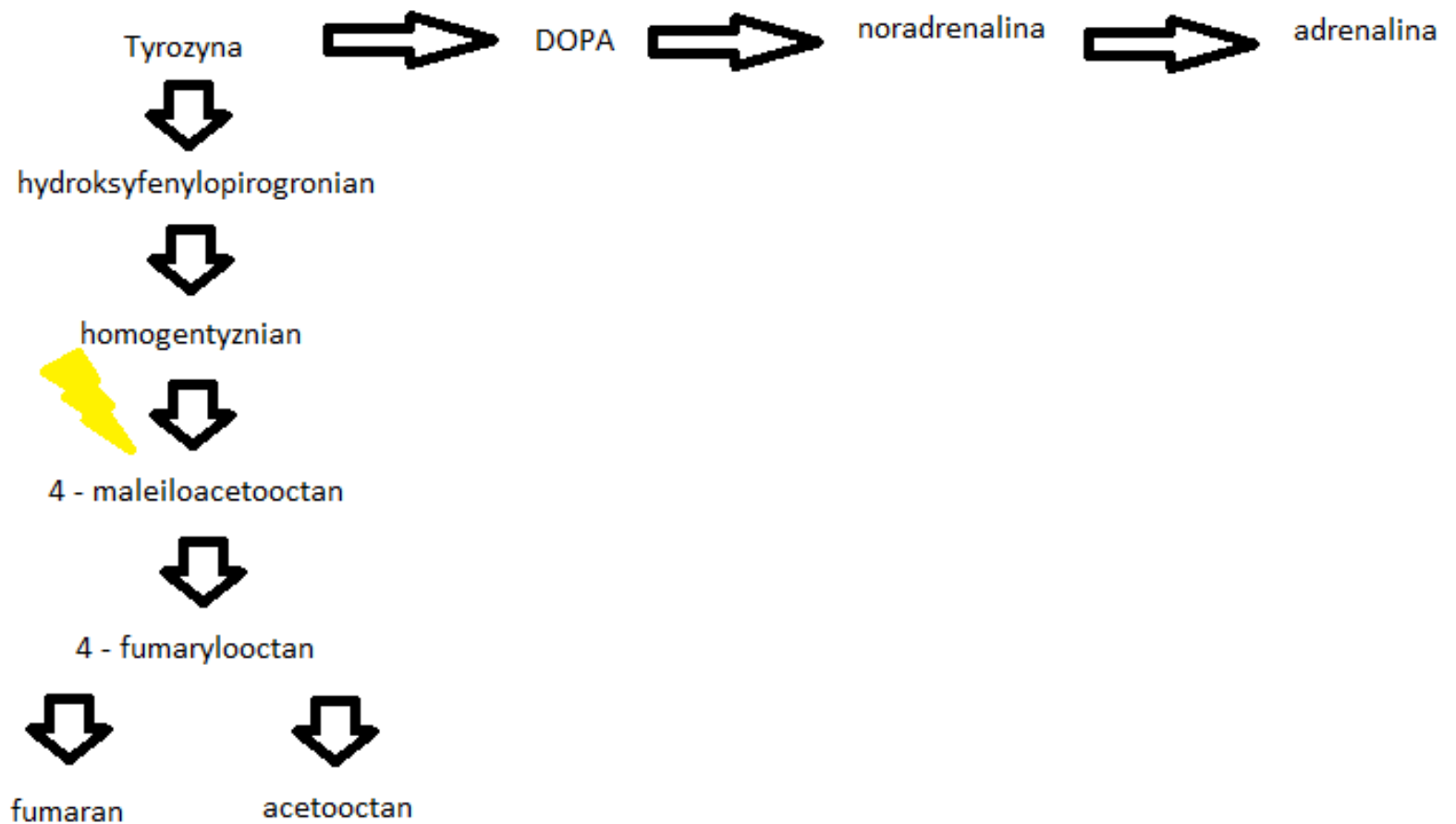
- *E: dioksygenazy 4 hydroksy fenylopirogronianu
- *Objawy: bez zmian skórnych
- *Leczenie - dieta z ograniczeniem Tyr i Phe

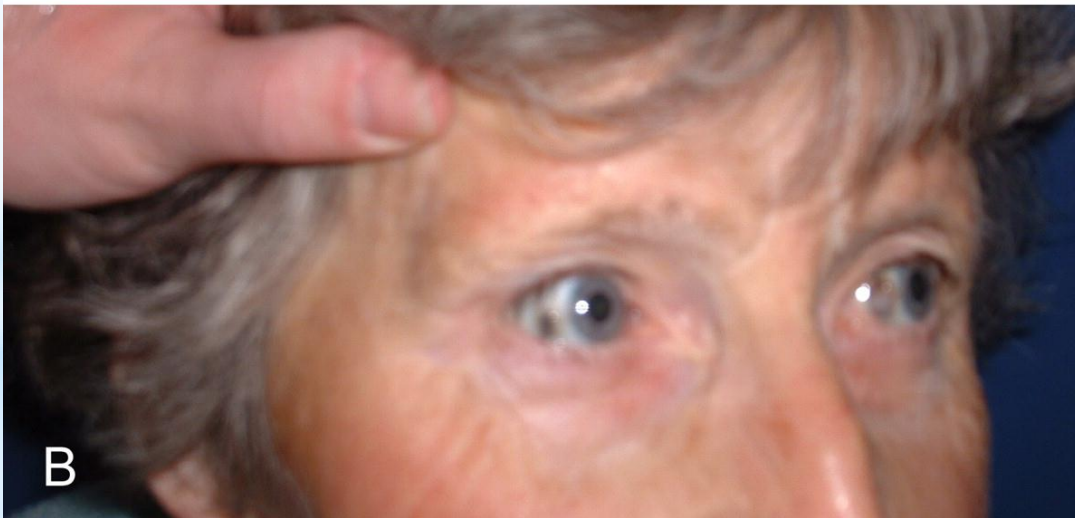

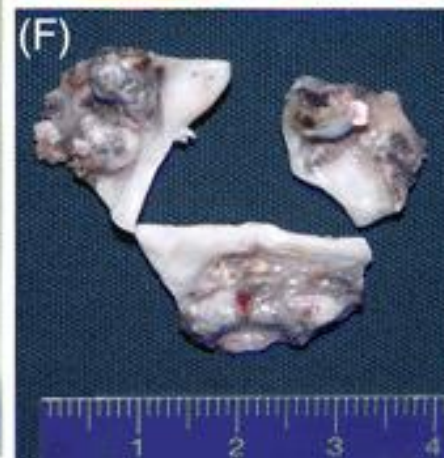
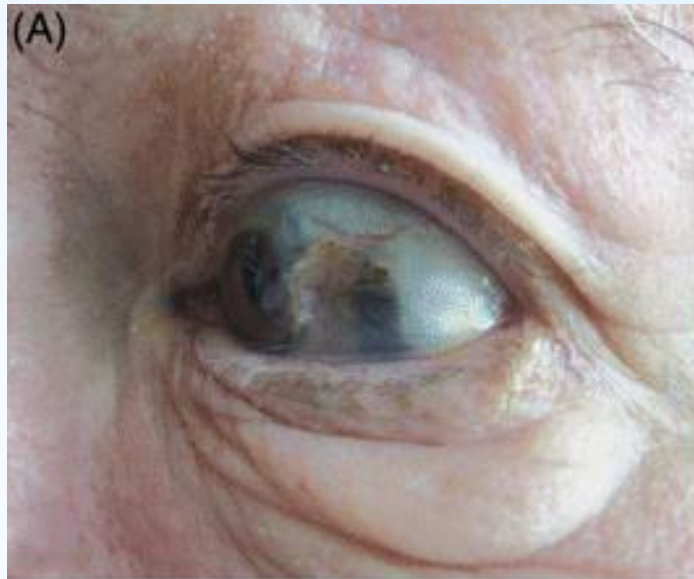

* Alkaptonuria

- * E: Dioksygenaza homogentyzynianu
- * Objawy: powstawanie ciemnego zabarwienia moczu pozostawionego na powietrzu.
- * W wieku dorosłym ujawniają się narządowe uszkodzenia, do których najczęściej należą: niebieskawo-czarne przebarwienia tkanki łącznej (ochronoza) i zmiany w stawach oraz kręgosłupie.
- * Chrzątka małżowin usznych ulega przebarwieniom, a także staje się bardziej sztywna. Oprócz woskowiny także błona bębenkowa może ulegać przebarwieniom, a u osób dorosłych może występować niedosłuch na tle uszkodzeń w połączeniach kosteczek słuchowych.
- * W nerkach dochodzi do odkładania się złogów, a w prostaty do tworzenia zwapnień.
- * W twardówce oczu można zauważyć różnej wielkości i koloru przebarwienia (objaw Oslera).
- * Leczenie: dieta ubogobiałkowa
- * Wzrost w moczu kwasu homogentyzynowego

* Zaburzenia metabolizmu histydyny

- * Zaburzenie bezobjawowe
- * E: histydaza, amonioliza histydyny
- * Diagnostyka: w moczu i osoczu wzrost His
- * Leczenie - niepotrzebne

* Zaburzenia metabolizmu lizyny i tryptofanu

- * Acyduria glutarowa
- * Tryptofanemia - niekiedy objawy niedoboru kwasu nikotynowego, E: 2,3 dioksygenaza tryptofanu - podawanie nikotynamidu

*** Zaburzenia transferu
cytozolowych grup
metylowych i
metabolizmu
aminokwasów siarkowych**

1) Deficyt reduktazy metylenotetrahydrofolianu

- Niemowlęca encefalopatia z padaczką, upośledzenie, uszkodzenie sznurów tylnych
- Test z nitroprusdykiem dodatni, N-Met spadek w osoczu, wzrost Hcy
- Towarzyszy często zaburzeniom wchłaniania kwasu foliowego
- Leczenie: betaina, ryboflawina, kwas foliowy

2) Deficyt syntazy metioniny, zaburzenia syntezy metylokobalaminy

- Anemia megaloblastyczna, postępujące opóźnienie umysłowe, uszkodzenia układu nerwowego
- Test z nitroprusykiem dodatni, N-Met spadek w osoczu, wzrost Hcy, wzrost kwas metylomalony (defekt kobalaminy)
- Leczenie - kobalamina i betaina

3) Deficyt oksydazy siarczynu i deficyt kołatora molibdenowego

- Niemowlęca encefalopatia z padaczką, opóźnienie psychoruchowe, mikrocefalia, później zwichniecie soczewek
- Test siarczynowy dodatni, wzrost tauryny w osoczu, puryny w moczu
- Brak swoistej terapii

4) Łagodna hiperhomocystenemia

- Czynniki ryzyka dla: przedwczesnej choroby naczyniowej, zawałów, zakrzepów
- Niedobór witaminy B12 - może być endo lub egzogennie
- Umiarkowany wzrost Hcy
- Leczenie - kwas foliowy, niekiedy witamina B6

5) Klasyczna homocystonuria

- Wygląd Morfano-podobny, padaczka, opóźnienie, postępująca krótkowzroczność, zwężenie soczewek, osteoporoza
- E: beta-syntaza cystatoniny
- Test z nitroprusykiem dodatni wzrost Hcy
- Pirydoksyna, kwas foliowy, dieta, betaina, wit C, hydroksy kobalamina

* Zaburzenia metabolizmu seryny i glicyny

* Hiperglicynemia nieketotyczna

- Ciężka encefalopatia z padaczką, objawy neuro
- E: układ rozszczepienia glicyny
- Rokowanie niekorzystne, eksperymentalnie dekstrometrofan, benzoesan sodu spada - wtedy kwas foliowy

* Sarkozynemia

- E: dehydrogenaza sarkozyny

* Zaburzenia z niedoborem seryny

- Ciężkie schorzenie neurologiczne, zaćma, padaczka
- E: dehydrogenaza 3-fosfoglicerynianu i fosfatazy 3-sosfoseryny
- Złe rokowanie, L-seryna

* Zaburzenia metabolizmu ornityny i proliny

Zanik zakrętowy siatkówki i naczyńówki

- krótkowzroczność, upośledzenie nocnego widzenia, retinopatia
- E: aminotransferaza ornityny, zaburzenie usuwania ornityny (toksyczna) NH_3 prawidłowo, wzrost ornityny
- Pirydoksyna, dieta uboga w argininę, monofosforan keratyny

* Hipoprolinemia

- Syntaza P5C, zaćma, nadmierna ruchomość stawów, opóźnienie umysłowe, jest hiperaminemia

* Hiperprolinemia I

- E: oksydaza proliny, bezobjawowo

* Hiperprolinemia II

- bezobjawowo, zwykle towarzyszy padaczce, opóźnieniu umysłowemu
- Dehydrogenaza P5C

* Zaburzenia transportu aminokwasów

* Lizuryczna nietolerancja białka

- Zahamowanie rozwoju fizycznego, biegunka, pneumonia śródmiąższowa, niewydolność nerek, hemoliza, hiperamonemia, postępująca encefalopatia; dużo w Finlandii
- Defekt reabsorpcji dwuzasadowych aminokwasów (Lys, Arg, Orn) -> upośledzenie cyklu moczniowego; czasem deficyt lizyny
- Substytucja cytruliny, ograniczenie białka

* Cystynuria

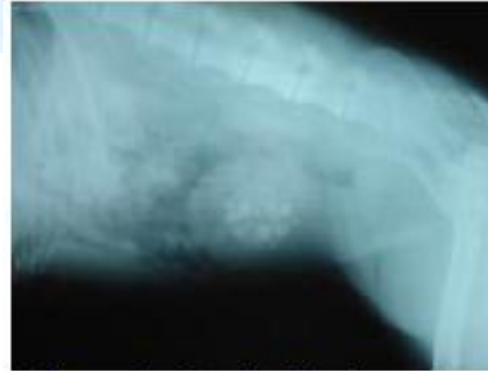
- Kamica nerkowa (pH 7,5; cystyna powyżej 1250 $\mu\text{mol/l}$)
- W typie I w moczu prawidłowo, w II i III wzrost Cys, Lys i Arg. W osoczu prawidłowo.
- Leczenie to wysoka podaż płynów (5l/d), alkalizacja moczu

Cystine stone
in the urinary
bladder

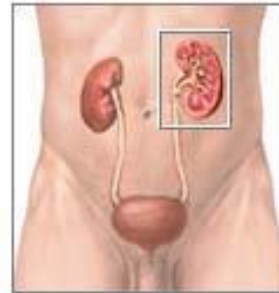
ADAM

X-ray showing bladder stones

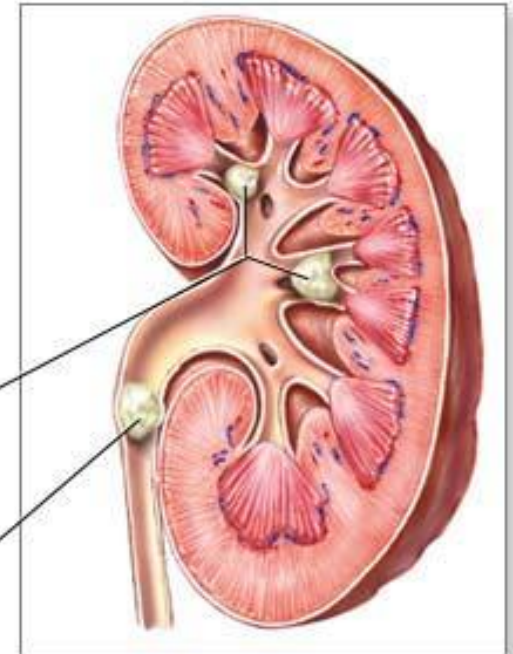

Cystine Stone

Kidney stones in
the minor and
major calyces
of the kidney

Kidney stone
in the ureter

ADAM

* Choroba Hartnupów

- Zapalenie skóry pod wpływem światła, ataksja mózgowia, czasem bezobjawowo
- Defekt reabsorpcji obojętnych aminokwasów; niedobór tryptofanu -> kwas nikotynowy i serotonina
- Leczenie nikotynamidem, ochrona przed światłem

* Iminoglicynuria

- Bezobjawowe
- Defekt reabsorpcji Pro, Gly

* Zaburzenia cyklu gamma - glutaminowego

* Deficyt syntetazy glutationu

* Deficyt syntetazy gamma - glutamylocysteiny

* Deficyt transpeptydazy gamma - glutamyłowej

* Deficyt 5-oksyprolinazy

* Deficyt dipeptydaz błonowych

} Anemia
hemolityczna

* Bibliografia

- * „Vademecum Metabolicum” Zschocke/Hoffmann
- * „Biochemia” E. Bańkowski
- * „Endokrynologia” - Wielka Interna

*Dziękujemy za
uwagę!!